

ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.44

«МЕДИЧНА ПОМИЛКА» ЯК ЮРИДИЧНА КАТЕГОРІЯ

А. Герц

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна*

Стаття присвячена цивільно–правовому аспекту медичної помилки. Розглянуто думки науковців, практиків стосовно розуміння терміна «медична помилка». Автор стверджує, що тільки наявність вини особи, що припустилася медичної помилки, є підставою для притягнення її до цивільно-правової відповідальності.

Ключові слова: медична помилка, медична послуга, лікар (медична установа), пацієнт, право на охорону здоров'я.

Споконвіків життя та здоров'я людини є найбільшою цінністю.

Прогрес медичної науки неминуче пов'язаний з підвищеним ризиком; успіхи медицини у певному сенсі ґрунтуються на медичних помилках. Помилки лікарів – одна з найважливіших причин падіння довіри населення до медицини.

Лікар (медична установа) повинні відповідати за свої помилки, оскільки життя та здоров'я – найцінніші блага людини. Справді, ці блага перебувають під захистом не тільки моральних норм, а й норм законодавства, зокрема, Конституції України, Цивільного кодексу України.

Одним з важливих проблемних питань є визначення терміна "медична помилка".

Формулюванням питань медичної помилки досліджували А. Савицька, О. Тихомиров, К. Флейшиц, О. Смотров, Р. Майданик, С. Антонов та інші.

У ХХ ст. існувало безліч різних поглядів, щодо розуміння терміна «медична помилка», як взаємодоповнювальних, так і суперечних. Розглянемо деякі з них.

Лікарська помилка – добросовісна помилка лікаря в професійній діяльності за відсутності недбалості, за недбалості або неуцтва [4, с. 44].

Під лікарською помилкою розуміли помилку лікаря при виконанні своїх професійних обов'язків, що є наслідком добросовісної помилки за відсутності складу злочину або ознак провини [2, с. 188–202].

Згідно з іншою точкою зору лікарською помилкою є помилкове визначення хвороби лікарем (діагностична помилка) або неправильний лікарський захід (операція, призначення ліків й ін.), обумовлені сумлінною оманю лікаря [13, с. 75].

Лікарська помилка – помилкова дія (або бездіяльність) лікаря, спричинена неосконалістю сучасної науки, незнанням або нездатністю використати наявні знання на практиці [10, с. 18–23].

І нарешті, лікарська помилка – це помилкові, недбалі, несумлінні, необережні й недосвідчені дії та прийоми в наданні медичної допомоги хворим, унаслідок яких виникло тілесне ушкодження або сталася смерть хворого, або затягування чи погіршення хвороби, або втрата сприятливого часу для правильного лікування [7].

Н. В. Ельштейн стверджує, що вихідним пунктом лікарської відповідальності треба вважати шкоду, заподіяну хворому у разі: ненадання допомоги йому, несумлінного ставлення лікаря під час надання медичної допомоги й лікарської помилки [12, с. 88–92].

У медичному середовищі вважається, що медична помилка не є правовою проблемою, а медичною (організаційно-методичною) [6]. Розглядаючи проблему медичних помилок, варто виділити такі головні положення: у світі немає єдиного загальноприйнятого визначення медичної помилки; юридично, їх диференціюють від елементарного нецтва (відсутність знань, безграмотність), недбалості до злочину; у медицині, хоча й рідко, має місце чинник випадковості, його важко прогнозувати і він може зумовити непередбачені наслідки; проблему медичних помилок не можна зводити тільки до питань діагностики й лікування [1].

Тут доречно фраза В. В. Вересаєва: «Лікування пов'язане з ризиком, навіть у видатних лікарів трапляються професійні помилки [5]. Особливої уваги суспільства заслуговує зростання ймовірності професійних помилок у молодих лікарів.

Вважаю, що медичну помилку треба розглядати як дії або бездіяльність медичного працівника, які призвели до негативних для здоров'я чи життя пацієнта наслідків, а саме помилки, яких припускаються медичні працівники, що необгрунтовано відступають від встановлених медичних стандартів, діють необережно, самовпевнено чи допускають необгрунтований ризик за недостатнього досвіду чи знань. Такі помилки можливі, наприклад, у разі неуважного обстеження, неадекватного трактування клінічних та лабораторних даних, неврахування чи переоцінки результатів консультацій інших спеціалістів, а також за недбалого виконання операцій та інших лікувально-профілактичних заходів, догляду та спостереження за пацієнтом, загальної незадовільної організації різних етапів медичних послуг у медичному закладі, зокрема під час ведення документації, порушення деонтологічних та інших вимог щодо інформування пацієнта про стан його здоров'я.

Проблема належного визначення медичних помилок була та є актуальною у багатьох країнах світу. Моніторинг випадків помилок медичних працівників здійснюється не тільки державними установами, а й громадськими та правозахисними організаціями. Особливих успіхів у цьому досягнуто у Великій Британії, де активна робота таких громадських організацій, як Рух із захисту жертв медичних помилок (Action for Victims of Medical Accidents – AVMA), сприяла навіть внесенню до законодавства змін щодо діяльності системи охорони здоров'я та суду стосовно розгляду позовів пацієнтів. У 1999 році у Великій Британії були введені в дію Правила судочинства зі справ про медичні помилки, які визначають не тільки особливий порядок розглядуваної категорії справ, але і сертифікацію адвокатів, що можуть надавати юридичну допомогу у справах за позовами пацієнтів до медичних закладів [8, с. 345].

В Японії медична помилка, в результаті якої настали тяжкі наслідки для здоров'я пацієнта, кваліфікується як злочин, і, відповідно, лікар, який її припустився, притягається до кримінальної відповідальності.

Сутністю медичної помилки в будь-якому разі є добросовісна помилка щодо фактичних ознак вчиненого (встановленого діагнозу, призначеного лікування). Значне місце має нещасний випадок, який неможливо передбачити й запобігти йому в принципі. У медичній практиці під нещасними випадками розуміють несприятливий результат лікування хворого через випадковий збіг обставин. Такі результати найчастіше пов'язані з індивідуальною підвищеною чутливістю хворого до деяких лікувальних препаратів або виникають під час проведення різних діагностичних операцій, тобто їх не можна передбачити навіть за найдобросовіснішого ставлення

медичного персоналу до своїх службових обов'язків. З нещасними випадками найчастіше мають справу хірурги, коли в ході операції з'ясовується, що хворий має якусь рідкісну патологію. Наприклад, під час звичайної операції з видалення мигдаликів після видалення першого мигдалика раптом сильним фонтаном вдарила кров. Кровотечу зупинити не вдалося, хвора померла. Виявилось, що хвора мала рідкісну патологію: дуга сонної артерії проходила крізь мигдалик. Однак якщо лікар, видаляючи апендикс, пошкоджує нормально розташовану клубову артерію, то це вже не нещасний випадок, а недбалість.

Підтримуємо позицію А. М. Савицької, яка вважала, що лікарська помилка охоплює не всі випадки неналежного (протиправного) лікування, а лише ті, в яких оцінка лікування дається з точки зору теорії медицини, медичних знань[9, с. 189, 193]. – Медична помилка сама по собі не може бути ні підставою відповідальності, ні обставиною, що виключає її. Помилка може бути викликана різними чинниками, і в цьому аспекті вона може містити або не містити вини. Тільки наявність вини при вчиненні особою медичної помилки є підставою для притягнення її до цивільно-правової відповідальності. Неможливість передбачення негативних результатів, які знаходяться в причинно-наслідковому зв'язку з протиправною поведінкою в юридичній літературі кваліфікується як випадок (казус). Він і є межею відповідальності.

За медичні помилки через суб'єктивні причини (неправильна інтерпретація результатів лабораторно-інструментальних досліджень, недостатній досвід і т. д.), потрібно передбачити персональну відповідальність медичних працівників. Тут може йтися також про відшкодування збитку і компенсації моральної шкоди пацієнтові; про цивільно-правову відповідальність медичних установ, але вже з можливістю регресного позову до певного лікаря. Важливе місце в детальному аналізі і профілактиці медичних помилок повинні зайняти клініко-анатомічні і лікувально-контрольні комісії, в межах яких треба ретельно аналізувати і визначати пріоритетні шляхи профілактики виникнення медичних помилок.

До речі, за відсутності в Україні чіткого визначення поняття «медична помилка» керуватися інколи доводиться виключно нормами моралі. Спираючись на практику, сьогодні медичну помилку розуміють як неправильно визначений діагноз і вибір методів лікування, які у результаті заподіяли шкоду пацієнту. Звідси бачимо, що безуспішність лікування аж ніяк не є медичною помилкою. Навіть якщо медичний працівник поставив неправильний діагноз, але призначене ним лікування не погіршило стану, пацієнт не може висунути жодної претензії.

Юридичне значення мають лише ті медичні помилки, що спричинили заподіяння шкоди життю або здоров'ю громадянина.

Медична помилка є підставою цивільно-правової відповідальності, завжди зумовлена суб'єктивним чинником, тобто діями лікаря.

У зарубіжних країнах широко використовують медичне страхування від неправильного лікування [3, с. 301]. У цьому контексті окремі автори слушно розглядають медичну помилку як підставу для звільнення від матеріальної відповідальності [11, с. 8]. Доцільно запровадити і в Україні такий вид страхування, який був би своєрідною гарантією компенсації пацієнтам шкоди, завданої внаслідок медичної помилки.

Сьогодні існує велика кількість суперечностей і невизначеностей у законодавчому регулюванні цивільної відповідальності медичних працівників, усунення яких можливе шляхом прийняття закону, який чітко регулюватиме правовий статус пацієнта і лікаря, види правовідносин, які між ними виникають у процесі надання медичної допомоги та медичних послуг, умови договорів у сфері охорони здоров'я та підстави і види відповідальності за їхнє порушення, усунення оцінних понять та

нормативне закріплення окремих визначень: медична допомога, медичні послуги тощо, проведення уніфікації та нормативного закріплення основних методів та правил лікування хвороб, залежно від їхнього виду та стану здоров'я пацієнта.

Розвиток договірних відносин у медицині, зростання кількості медичних закладів приватної форми власності, розширення спектра надання медичних послуг, розширення механізму судового захисту прав громадян та інші чинники зумовили, що питання цивільно-правової відповідальності медичних закладів в останні роки набули значної актуальності. Ефективність цивільно-правової відповідальності, в основу якої покладено принцип повного відшкодування завданої шкоди, підвищується, і можна сказати, що для медичних закладів вона є найважливішим наслідком некваліфікованого надання медичної допомоги. Зауважимо, що чинне цивільне законодавство України передбачає можливість відшкодування не тільки матеріальної шкоди, а й моральної.

Пропонуємо доповнити Закон України «Основи законодавства про охорону здоров'я» наступною статтею: «Медична помилка – це дії чи бездіяльність медичного працівника (медичної установи), які надають медичні послуги, що виражені у неправильно поставленому діагнозі, неправильному виборі методу або засобів лікування, порядку їх здійснення, що призвело до заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, при відсутності в діях (бездіяльності) медичного працівника умислу чи інших ознак складу кримінального правопорушення».

Список використаної літератури:

1. *Акопов В. И.* К истории судебной ответственности врачей [Електронний ресурс] / В. И. Акопов // Медицина. – №10(64). – 2001. – Режим доступа: <http://www.relga.rsu.ru/n64/hyroc64.htm>
2. *Акопов В. И.* Право в медицине / В. И. Акопов, Е. Н. Маслов. – М. : Книга-сервис. – 2002. – 352 с
3. *Болотіна Н. Б.* Пацієнт: поняття, права та обов'язки / Н. Болотіна // Правова держава. – 2003. – Вип. 14. – С.3 01–309.
4. Большая медицинская энциклопедия. – М., 1976. – Т. 4. – С. 44.
5. *Вересаев В. В.* Повести и рассказы. Записки врача / В. В. Вересаев. – Кишинев, 1982. – С. 302–462.
6. *Кашликов А.* Цена ошибки [Електронний ресурс] / А. Кашликов. – Режим доступа: http://profilua.com/index.phtml?action=view&art_id=59
7. *Косоротов Д. П.* Учебник судебной медицины / Д. П. Косоротов // – М., 1926
8. *Островский С.* Английский прецедент: денежная компенсация – несвершенный, но пока лучший способ возмещения ущерба / С. Островський // Заграница. – 2001. – №53 (56). – 345 с.
9. *Савицкая А. Н.* Возмещение ущерба, причиненного ненадлежащим врачеванием / А. Н. Савицкая – Львов : Высшая школа, 1982. – 196 с.
10. Человек и здравоохранение: правила игры. Пособие для пациентов и их родственников. – СПб., – 2001. – С. 92.
11. *Щукін О. С.* Правовий статус медичних працівників за трудовим законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. С. Щукін. – Одеса, 2005.
12. *Эльштейн Н. В.* Современный взгляд на врачебные ошибки / Н. В. Эльштейн // Терапевтический архив. – М. : Медицина. – 2005. – № 8. – С. 88–92.
13. Юридический словарь / Под ред. П. И. Кудрявцева. – М., 1956. – С. 92.

*Стаття: надійшла до редакції 23.03.2015
прийнята до друку 01.07.2015*

«MEDICAL ERRORS» AS A LEGAL CATEGORY*A. Herts**Ivan Franko National University of Lviv
Universitetska Str., 1, UA-79000 Lviv, Ukraine*

The article is dedicated civil – legal aspects of medical error. Considered opinion of scholars, practitioners regarding understanding of the term "medical error". The author argues that only the presence of the fault of the person prypustylasya medical errors is the reason for bringing it to civil liability.

Progress in medical science inevitably associated with increased risk; medical advances in a sense based on medical errors. Errors doctors – one of the major reasons for the decline of public trust in medicine.

The most important task is to regulate the health law through legal mechanisms is the most medical errors, and the responsibility of health professionals for their implementation.

The definition of "medical error" is necessary with a view to properly regulate its consequences.

Legal values are only medical errors that caused harm to life or health of citizens.

Medical error is the basis of civil liability, always caused by human factors, that is caused by the actions of the doctor.

Today there are many contradictions and uncertainties in the law regulating civil liability of health workers, the removal of which is possible through the adoption of a law that clearly regulates the legal status of the patient and physician types of relationships that arise between them in providing medical care and health services provided in the agreements health and grounds and types of liability for violations, elimination of such notions and specific statutory definitions – medical care, medical services, etc., of unification and consolidation of regulatory rules and basic methods of treating disease, depending on the type and state of health I am patient.

Keywords: medical – error, medical – service , doctor (medical facility), the patient, the right to health.